

Чим будемо сіяти гречку в 2020 році?

В.М. Кабанець, М.П. Бондаренко,
Р.М. Бордун
Інститут сільського господарства
Північного Сходу НААН

В Україні гречана крупа завжди була традиційним продуктом харчування, а сама гречка – соціально значимою культурою. Але за останні 10 років посівні площі під цією культурою значно скоротились, при цьому зменшилось як виробництво, так і споживання продуктів з гречки.

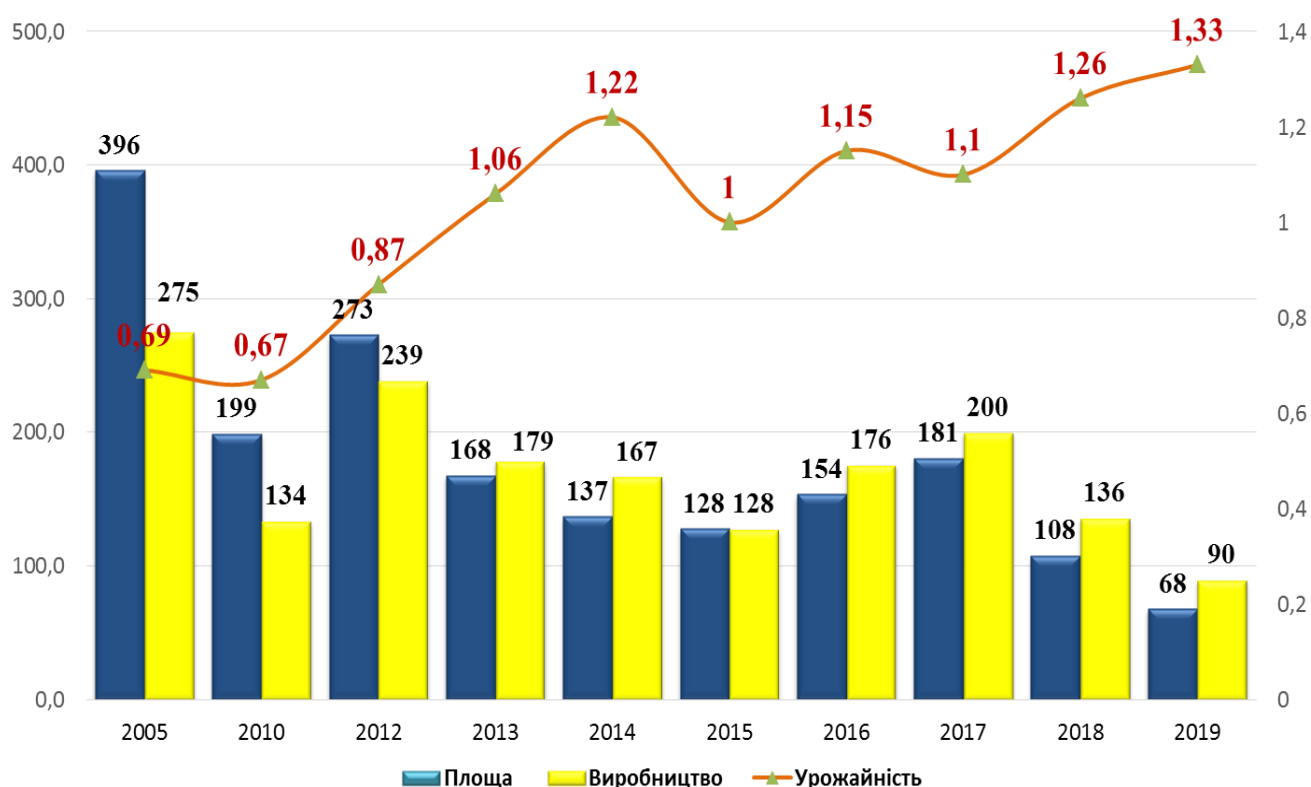

Рис. 1. Динаміка виробництва гречки в Україні.

Та все ж гречана крупа продовжує відігравати суттєву роль у збалансованому харчуванні громадян України, особливо, дитячого віку.

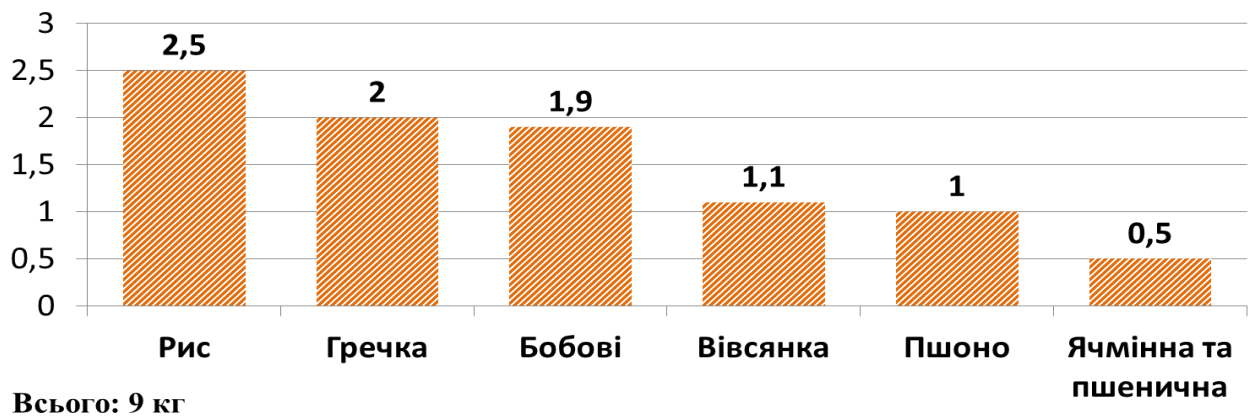

Рис. 2. Споживчий кошик українців на рік крупи, кг.

Вже в 2018 році з'явилися перші ознаки чергової «гречаної кризи», коли почався обвал цін на гречку. Виробники значно зменшили посівні площі, а аналітики прогнозували в найближчий час підвищення ціни на цю культуру. І такий сценарій невдовзі відбувся.

Чому так сталося і чому за десятиліття кризові ситуації на ринку гречки повторюються вже втретє?

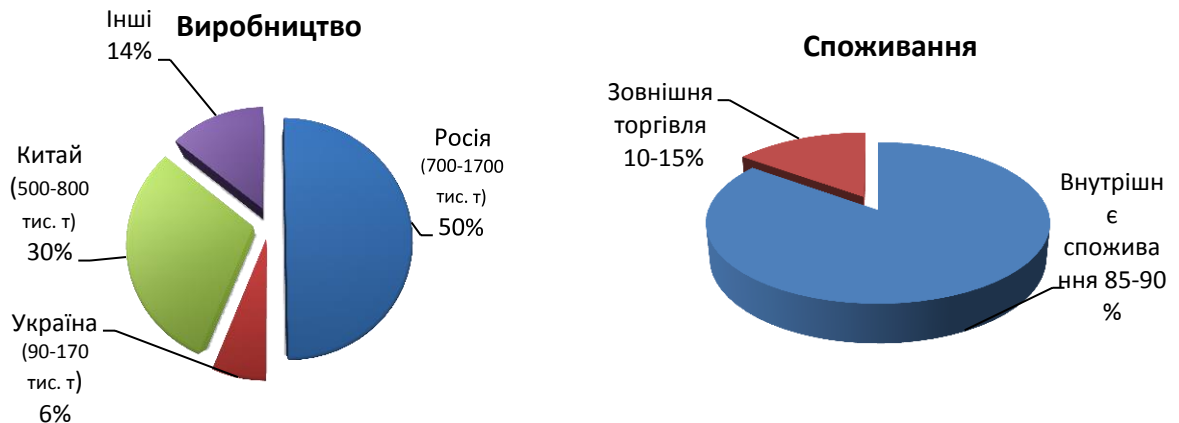

Рис.3. Вирощування і споживання гречки в світі.

Світовий ринок гречки досить обмежений. На 5 основних країн, в яких культивується гречка, припадає більше 80% світового виробництва. Внутрішнє споживання складає 85-90 відсотків від виробництва. При цьому Росія є світовим лідером, як за вирощуванням, так і за споживанням даного продукту.

Неврожай в Росії, так як і перевиробництво, дуже суттєво впливають на український ринок. Посівні площі гречки в Росії в 2017 році зросли до 1 млн. 700 тис. га, що є найбільшим показником за десятиліття.

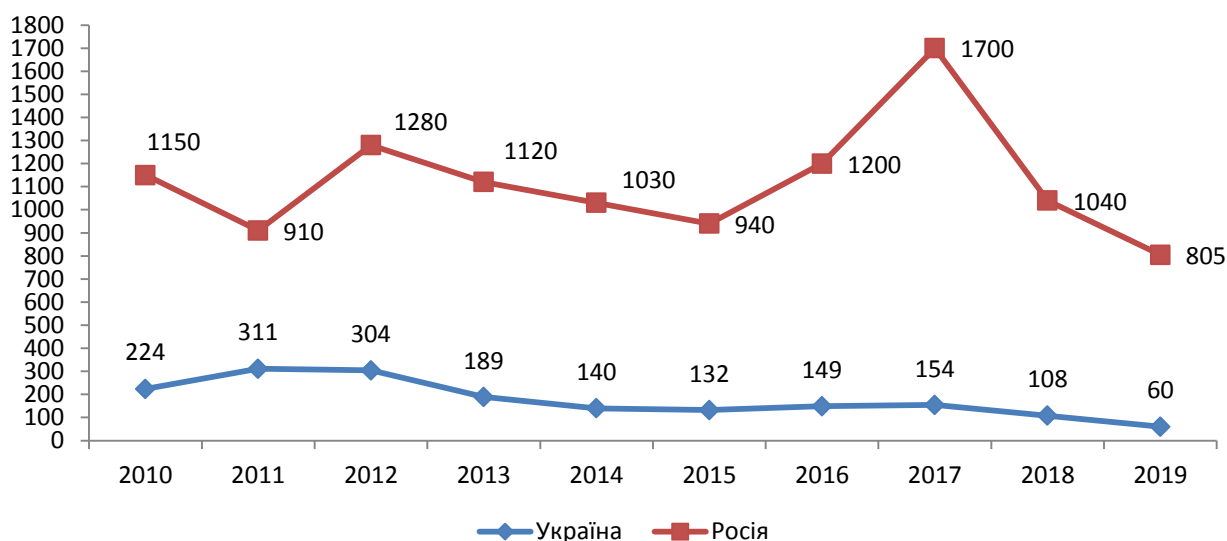

Рис. 4. Посівні площі гречки в Україні і Росії в 2010-2019 рр. (тис. га)

В роки, коли в Росії значно збільшуються посівні площі, посилюється зовнішній тиск російської гречки на український ринок, що викликає в подальшому зниження цін та скорочення виробництва.

«Гречані кризи» в Україні і в Росії відбуваються синхронно. Але вони починаються в Росії, де обсяги ринку більші в рази. Падіння цін, що відбулось в 2017 році, продовжувалось 2 роки. Потім на короткий термін відбулась їх стабілізація, а вже після збирання урожаю 2018 року розпочалось зростання цін на зерно гречки, а згодом і на гречану крупу.

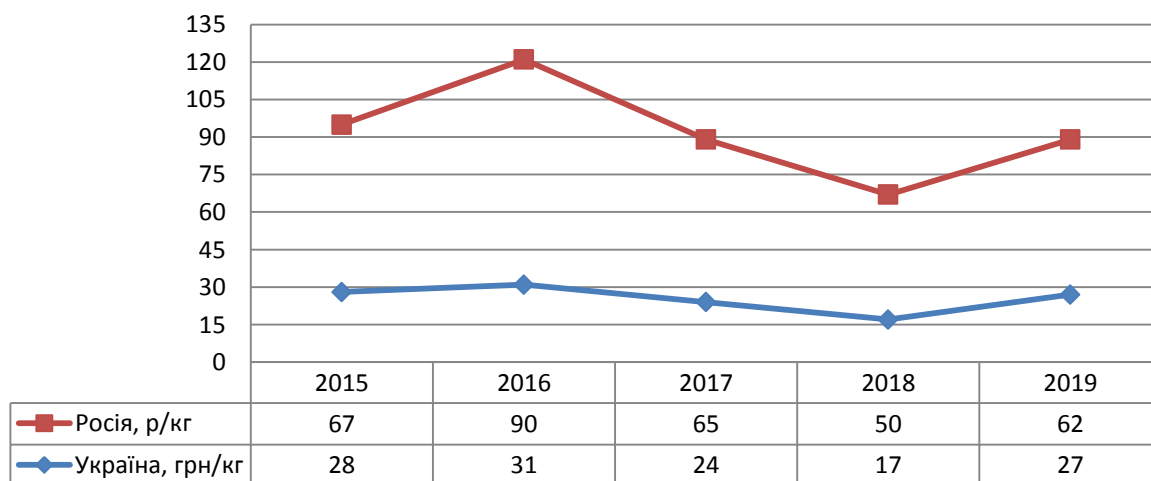

Рис.5. Середньорічна ціна на гречану крупу в Україні і Росії (2015-2019 рр.)

Станом на грудень 2019 року ціна на зерно продовольчої гречки зросла до 12-13 тис. грн. за тонну, що в 2 рази вище, ніж на початку року.

Таке зростання буде відбуватись до рівня, який забезпечуватиме конкурентність виробництва порівняно з іншими сільськогосподарськими культурами та буде стримуватись цінами в асортименті інших круп.

Ще складніша ситуація в сегменті насінництва гречки. Якщо площі посіву гречки в Україні в 2019 році скоротились порівняно з попередніми роками в 2-2,5 рази, то вирощування елітного і репродукційного насіння зменшилось в 4-6 разів. Дві третини підприємств, які виробляли якісне насіння гречки внаслідок збитковості цього виду діяльності, відмовились від такого бізнесу, а по третині сортів, занесених до Державного реєстру, припинено їх підтримання в первинному насінництві.

Таблиця 1. – Динаміка насінництва гречки в Україні, 2017-2019 рр.

Показники	Роки			2019 до 2017, %
	2017	2018	2019	
Кількість суб'єктів насінництва, шт.	61	34	18	29,5
Кількість сортів в насінництві, шт.	20	18	12	60
Ліцензована кількість насіння, т	4705,7	2871,5	779,2	16,5

З 18 суб'єктів насінництва, занесених в 2019 році до Державного реєстру виробників насіння, 15 - це наукові установи і підприємства Національної академії аграрних наук України, які виробили 85% від загального обсягу базового і сертифікованого насіння гречки.

Загрозлива ситуація складається на ринку насіння гречки.

Якщо в 2019 році, як і раніше, переважна кількість елітного та репродукційного насіння цієї культури вироблялась в системі НААН, що забезпечувало його відповідність вимогам державних стандартів до якості і сортової чистоти, то зараз на ринку насіння з'явилися комерційні структури, абсолютна більшість яких не занесена до Державного реєстру виробників насіння і масово пропонують насіння невідомого походження і сумнівної якості.

Таблиця 2. - Питома вага сортів селекційних установ в насінництві гречки в 2017-2019 рр.

№ п/п	Власники сортів	Ліцензована кількість насіння							
		2017		2018		2019		2019 до 2017,%	
		т	%	т	%	т	%	%/т	%/%
1.	Інститут сільського господарства Північного Сходу НААН	1216,5	25,8	843	29,3	256	33	21	128
2.	ННЦ «Інститут землеробства НААН»	1602,7	34	1089	37,9	338	43	21	126
3.	ТОВ «Антарія»	1224	26	617	21,4	75	9,6	6	37
4.	ІЗК і КК (Росія)	400	8,5	269	9,3	40	5,1	10	60
5.	Подільська державна аграрна академія	185	3,9	20	0,6	-	-	-	-
6.	ТОВ «Суми-Насіння»	53	1,1	10	0,3	50	6,4	94	582
7.	ТОВ «Землеробець»	24,5	0,5	23	0,8	20,2	2,5	82	500
	Всього, т	4705,7		2871,5		779,2		16,5	

Для прикладу: «Хаскомтрейд» пропонує на продаж по 100 тонн насіння гречки категорії «Еліта» сортів Селяночка, Крупинка, Ювілейна 100 селекції Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН, на вирощування яких власник сортів не надавав права на їх використання жодному з виробників насіння та не продавав останні 2-3 роки розсадників розмноження в кількості, достатній для виробництва такої кількості насіння. Відповідно, Мінагрополітики не надавало ліцензії на вирощування такого насіння, а ДП «Державний центр сертифікації і експертизи сільськогосподарської продукції» не могли апробувати такі насінницькі посіви.

Такий стан з насінництва гречки, як до речі, і багатьох інших культур, є наслідком слабкої конкурентоздатності вітчизняної селекції та насінництва

через відсутність державної підтримки цієї галузі та низький рівень захисту прав інтелектуальної власності на сорти рослин.

Набули розповсюдження масові випадки недобросовісної реклами. Так, продавці, рекламуючи насіння російської селекції Дикуль та Дев'ятка і канадської селекції Арно та Гренбі, яке теж має сумнівні походження та якість, остільки кількість їх пропозиції в десятки разів перевищує ліцензовану кількість, або на їх використання в Україні немає дозволів Держсортослужби, вказують потенційну врожайність до 50 ц/га, в той час, як в характеристиках українських сортів вказується виробнича урожайність 20-22 ц/га.

В екологічному сортовипробуванні гречки на полігонах Інституту сільського господарства Північного Сходу НААН канадські та російські сорти не перевищували за врожайністю національні стандарти, а більшість українських сортів теж в окремі роки на деяких сортодільницях досягали врожайності 45-68 ц/га.

Якщо такий стан в насінництві гречки продовжуватиметься і надалі, то наслідком буде погіршення якості насіння і, як результат, зниження урожаїв у виробництві.

Для запобігання негативним тенденціям на ринку насіння насінневі підрозділи Держпродспоживслужби повинні проводити постійний аналіз і контроль виконання Законодавства України в галузі насінництва з метою вилучення з продажу підробленого і фальсифікованого насіння, регулярно інформувати сільгоспвиробників про такі випадки, посилити перевірки відповідності українським стандартам імпортного зерна гречки та гречаної крупи, багато якої є низької якості.

Фермери, які купують насіння гречки, повинні більш ретельно перевіряти його якість та походження. Для цього необхідно звернутись до установ-оригінаторів сортів, чи надавали вони право на використання сортів підприємствам, які пропонують насіння на продаж.

Без таких заходів підвищити врожайність гречки в Україні, щоб забезпечити її конкурентоспроможність порівняно з іншими сільськогосподарськими культурами, буде неможливо.